

EĞİTİMİN ANLAMLARI VE FARKLI AÇILARDAN GÖRÜNÜŞÜ

Yard.Doç.Dr. Hasan Çelikkaya*

EĞİTİM NEDİR

A- Kelime Olarak

Bu açıdan ele alındığında eğitimin bir değil, birden fazla anlamının bulunduğu görülmektedir (Başaran, 1984, s. 14; Bilhan, 1986, s. 12; Kurtkan, 1987, s. 13; Varış, 1988, s. 18 v.b.). Hatta yerine göre, duruma göre, söyleyenin veya kullananın niyyetine göre farklı anlamlar kazanabildiğine de şahit olmaktayız. Ancak biz burada bu anlamlardan en yaygın ve yerleşmiş olanların üzerinde durmayı tercih ediyoruz. Şöyle ki:

1- Terbiye : Genellikle Cumhuriyetten önceki dönemlerde kullanılan Arapça asıllı bir kelimedir. Bugün de yine halk arasında ve özellikle mânevî eğitim (ahlâk eğitimi) anlamında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Kezâ "Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı" ; "Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, gibi benzeri bazı kurumların adlarında da bu kelime hâlen kullanılmaktadır.

2- Yönlendirme : Önceden belirlenmiş kuram veya kurallara göre şekillendirme (düzene sokma) demektir ki, bunu da kendi içinde :

a)- Bilimsel Yönlendirme,

b)- İctimâî Yönlendirme

olarak iki kısma ayırabiliriz.

Bilimsel Yönlendirmeye; yerine göre bilimsel yönlendirme veya teknik yönlendirme; içtimâî yönlendirmeye de kezâ; duruma göre, yerine göre sosyal yönlendirme, ahlâkî yönlendirme veya mânevî yönlendirme de denebilir (**). Eğitimin bu yönüne geniş anlamda ve sosyolojik bir ifâde ile kişileri toplumuna uyum sağlatma veya topluma kazandırma görevi de denebilir ki; hiçbir zaman değişmeyen bir görev olması sebebiyle "statik görev" millî kültürü ve mânevî değerleri koruması ve yaşatması dolayısıyla da "muhâfazakâr" bir görev niteliği taşır (**).

* M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi.

(**) Nitekim halk arasında ve biraz da argo olarak, ahlâk veya âdâb-ı muâşeret dediğimiz toplu yaşama kurallarına uygun davranmayan kişilere, eğitilmemiş, düzene sokulmamış, çevreyi rahatsız eden vb. anlamında: "Kalas.. odun.. yontulmamış.. dağdan yeni mi indin.. Afrikadan yenice mi geldin..." şeklinde kelime veya cümleler kullanılmaktadır.

(***) Burada bazı yanlış kullanımları önlemek amacıyla "tutucu" kelimesinin muhâfazakâr değil, ancak "mutaassıp" kelimesinin (fanatik) karşılığı olabileceğini hatırlatmakta yarar görmekteyim. Muhâfazakâr: koruyucu demektir. Muhâfazâkarlık; temel değerlere bağlılıkla birlikte teferruatta esnekliği ve ilimde açıklığı, mutaasıplık ise doğru veya yanlış kritiği yapmaksızın herhangi bir konudaki (davranıştaki) katılığı ifâde eder. Kısacası muhâfazakâr, kişinin ilimde ilerlemesine bir engel değildir.

Bilimsel yönlendirme görevi ise, gelişen bilime ve tekniğe paralel olarak değişiklik gösterdiğinden "dinamik görev"; hep ileriye baktığı ve bilimsel gelişmeleri tâkip ettiği için de "ilerici" bir görev niteliği taşır (Tezcan, 1988, s. 221-222).

Burada şu noktaya dikkat çekmede de yarar görmekteyim: Eğitim; bilgilendirerek veya inandırılarak (en son içten gelen faktörle) meydana getirilen veya oluşan bir yönlenme veya yönlendirilme olayıdır. Dolayısıyla yavaş ve aşağıdan yukarı olan bir değişikliktir. Bir de idârî, hukûkî, ceza veya korkuya, baskıya dayanan yönlendirmeler vardır. Bu tür yönlendirmelerde veya yönlendirilmelerde çok zaman içten benimsenme olayı gerçekleşmediğinden kalıcı nitelik taşımamakta, hatta baskı kalktığında yönlenme olayı da sıfırlanabilmektedir. Bu ince noktayı belirtme bakımından şöyle bir genelleme de yapabiliriz. : "Her eğitim bir yönlendirmedir ama her yönlendirme mutlaka bir eğitim demek değildir."

3- Yetiştirme: Genellikle yönlendirilen (bilimsel veya ahlâkî) alanda ilerletme ve geliştirme çalışması demektir. Dar anlamda beceri kazandırma, geniş veya yüksek (bilimsel) anlamda ise uzmanlaştırma işlemidir, denebilir. Meselâ Yükseköğretim, bir branş eğitimi (belli bir alanda ilerleme ve ilerletme faaliyeti) olduğundan, yetiştirmeye tipik bir örnektir.

Kezâ "Çocuk Yetiştirme Yurtları" ; "Beceri Kursları" ve benzeri isimlerde de görüldüğü gibi, buralardaki yetiştirme ve beceri kelimeleri birer "eğitim" anlamı taşımaktadırlar.

Yönlendirme ve yetiştirme, eğitimin iki temel niteliğidir. Eğitim denilince mutlaka, duruma veya yerine göre bu iki nitelikten biri anlaşılır.

4- Şartlandırma : Şartlandırma da bir çeşit yönlendirme olduğundan eğitim anlamına gelmektedir: Ancak konusu dar, dozu yüksek veya tek taraflı bir yönlendirmedir, denebilir. Bu yönüyle normal eğitimden (alternatifli öğretim ve yönlendirmeden) ayrılır. Şartlanmışlık; belli bir duygu, düşünce, inanç veya davranışta (konuda) âdetâ betonlaşmak olduğundan, şartlanmış insan denilince (konusu ne olursa olsun), katı insan, kendisinden uzaklaşılabilir insan anlaşılır. Yani kendisiyle normal bir ilişki (diyalog) kurulamayan kişi anlaşılır. Bu yönüyle şartlanma olumsuz bir anlam ifade eder. Eğitim ise normalde alternatifli bir öğrenim ve yönlenme olduğundan, eğitilmiş insan denilince, esnek, kendisine yaklaşılabilir, diyalog kurulabilen bir insan anlaşılır. Bu özelliği dolayısıyla da eğitim, olumlu bir anlam ifade etmektedir (*).

(*)- Şartlanma konusunda geniş bilgi için ilgili kaynakların ilgili bölümlerine bakılabilir.

5- Uygulama : Uygulama; teoriden pratiğe geçiş veya ezbere kazanılan bilgi veya kuralların hayata (iş hâline) dönüştürülmesi olduğundan bu da bir eğitim çeşidi olmaktadır. Nitekim teorik eğitim, pratik eğitim veya uygulamalı eğitim tâbirlerine de hiçbirimiz yabancı değildir. Özellikle resim, müzik, beden, ve teknik eğitimler hep uygulama ağırlıklı (teorisi az, pratiği fazla) eğitimlerdir. Başka bir ifâde ile öğrenci ağırlıklı, yani öğretmenin rehber, öğrencinin aktif olduğu eğitim şekilleridir. Sürücü kurslarındaki şoför adayına yolda, direksiyon başında yaptırılan eğitim de uygulama eğitiminden başka birşey değildir. Nitekim şoför adaylarının veya acemi şoförlerin kullandıkları arabaların üstlerine veya arka camlarına konulan "eğitim aracı", "eğitim otobüsü" gibi yazılardaki "eğitim" kelimesi de "uygulama" anlamından başka birşey değildir. Kezâ "eğitim araçları" tâbirindeki eğitim kelimesi de yine uygulama anlamı taşımaktadır.

6- Alıştırma : Alıştırma da, genellikle öğrenileni pekiştirme amacıyla uygulamanın yeteri kadar tekrarlanması veya tekrarlattırılması olayıdır. Dolayısıyla bu da bir eğitim olmaktadır.

Ve dikkat edilirse çoğunlukla uygulama kelimesi tekil kullanıldığı halde, alıştırma kelimesi "alıştırmalar" şeklinde çoğul kullanılır. Çünkü alıştırmaların amacı (karakteri) bunu gerektirmektedir.

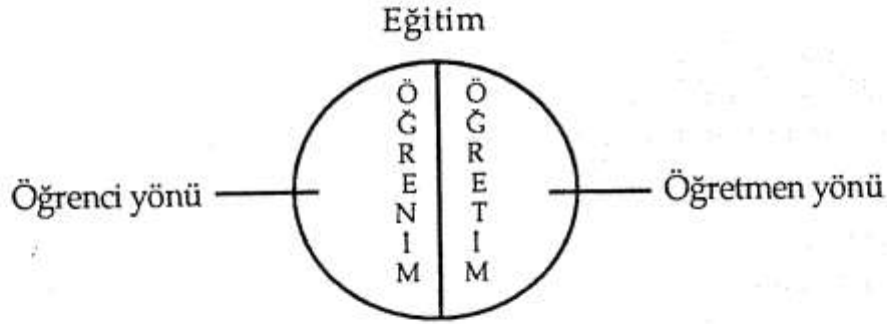
7- Pedagoji : Bu da Latince kökenli bir kelimedir ve çocuk yetiştirme bilimi (çocuk eğitimi) demektir. Yani genel eğitimin çocuklarla ilgilenen bir bölümüdür. Fakat bugün, bu kelime de genel eğitim anlamında kullanılmaktadır. Nitekim eğitim derslerine, pedagoji dersleri; Eğitim Bölümüne, Pedagoji Bölümü de denilebilmektedir.

8- Eğitbilim (Eğitim Bilimi) : Yani eğitim kelimesi bazan Eğitim Biliminin veya Eğitim Bilimlerinin kısaltılmış şekli olarak da kullanılır. Nitekim Eğitim Bölümü: Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitime Giriş: Eğitim Bilimlerine Giriş demektir. Eğitimin bu anlamlara gelişi de yine açıktır ve hiç bir tereddüde yer vermeden, herkes (ilgililer) tarafından rahatça anlaşılmaktadır.

(*)- Bu hal normal eğitimin vasfıdır. Yani dıştan etki veya etkilenme olayı. Bazan istisna olarak veya düşük bir oranda, öğretmensiz (amaçlı ve bilinçli dış etkensiz) olarak da eğitim olayı gerçekleşebilmektedir." Bir musîbet bin nasihattan yeğdir." ; veya "Yaşadıkça eğitim." ; "Her yerde eğitim." ve benzeri sözlerde ifâde edilmek istendiği gibi, hayattaki bazı olaylar (tecrübeler) çevredeki varlıklar, hatta çocuklar bile bazan bilinçsiz fakat anlam yüklü söz ve davranışlarıyla büyüklere etki edebilmekte ve eğitici (yönlendirici) rol oynayabilmektedirler. Kişi kendi kendine aldığı kararlarla yönünü değiştirebilmektedir. Pişman olmak, özür dilemek, ve dindeki tevbe olayları da bu konuya örnektir.

9- **Öğrenim ve Öğretim** : Aslında öğrenim ve öğretim, eğitimin iki temel ögesidir. Bunlardan biri eksik olduğunda eğitim olayı gerçekleşmez. Öğrenim, eğitimin öğrenci yönünü; öğretim de öğretmen yönünü ifade eder. Dolayısıyla öğretmensiz veya öğrencisiz bir eğitim düşünmek mümkün değildir (*). Bu açıdan eğitimi "öğretmenle öğrenci arasındaki etkileşimdir." şeklinde de ta'rif edebiliriz.

Ancak bugün bu parçalar, bütünü yerine, yani öğrenim ve öğretim kelimeleri yerine göre veya duruma göre eğitim anlamlarında kullanılmaktadır. Bu durum şöyle bir şema ile de göstermek mümkündür. :

- Eğitim = öğrenim x öğretim (veya : eğitim : öğrenim + öğretim)
- Öğrenim = eğitim : öğrenim belgesi : eğitim belgesi, v.b.
- Öğretim = eğitim : ortaöğretim : ortaegitim, v.b.

Daha derine inildiğinde öğretimin, eğitimin bir metodu olduğu da görülecektir. Yani biz öğretmek eğitim (yönlendirme ve yetiştirme) yaparız. "İnsan kulağından, hayvan yularından yola gelir," atasözünde de bu anlam kastolunmaktadır. Zaten eğitimciyi; hukukçu ve idârecilerden ayıran temel vasıf da bu husus olmaktadır. Bu nedenle eğitimcinin son derece sabırlı, anlayışlı, hoşgörülü, merhametli (pedagojik sevgiye sahip), güzel ve net anlatımlı olması gerekmektedir. Hatta bu nitelikler dolayısıyla öğretmen ile eğitimci arasında bile ince bir farkın tesbiti mümkündür. Bu noktayı da : "Her eğitimci bir öğretmendir; ama her öğretmen aynı zamanda mutlaka bir eğitimci demek değildir," şeklinde bir genelleme ile de dile getirebiliriz.

Öğrenim ve öğretim kelimeleri çok zaman aynı cümlede beraber de kullanılırlar. Kezâ "Tâlim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı" ; "Eğitim ve öğretim yılınız hayırlı ve başarılı olsun" ve benzeri cümlelerde de görüldüğü gibi, eğitim ve öğretim kelimeleri bir cümle içinde kullanıldıklarında genellikle eğitim, sosyal yönlendirmeyi ve yetiştirmeyi; öğretim de bilgilendirmeyi (bilimsel yönlendirmeyi ve yetiştirmeyi) ifade eder.

10- Eğitilmişlik : Kezâ eğitim kelimesi bazan eğitimin sonuçları (davranışlar) anlamında kullanılmaktadır. Meselâ: Bu davranışın bir eğitim örneği teşkil etmemektedir; eğitim değil, eğitimsizlik örnekleri çoğalmaya başlamıştır: Aile eğitimi görmüş çocuklar her yerde belli olmaktadır; okul disiplinine de kolay uyum sağlamaktadırlar; veya "Bir anne-babanın evlâdına bırakacağı en kıymetli mîras güzel terbiyedir" sözlerindeki eğitim kelimelerinden, daha çok eğitilmişlik (iyi veya kötü davranışlar) kastolunmaktadır.

İnsan ve toplum için kullanılan "eğitim seviyesi düşük"; "eğitim seviyesi yüksek" gibi ifadelerde de eğitim kelimesi yine "eğitilmişlik" anlamı taşımaktadır.

B- TARİFİ

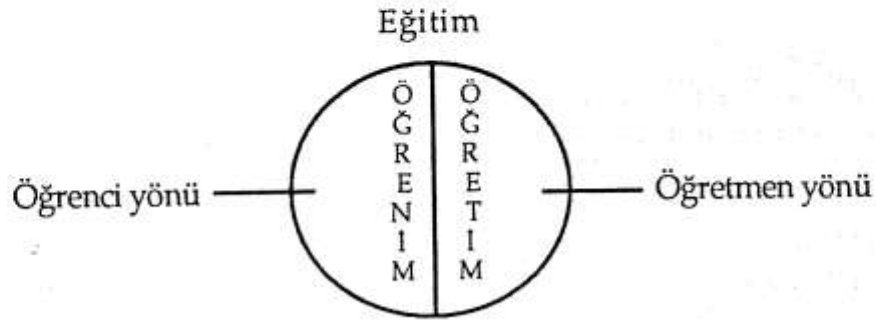
Eğitim; öğrenme ve öğretme olayına bağlı olduğu için, öğrenme ve öğretme olaylarının da bugün, kesin ve net bir târifi yapılamadığından, eğitimin de kesin ve net bir tarifi yoktur. Eğitimciler kadar eğitim tarifi vardır, denebilir. Hatta eğitimin yalnız bilim adamlarını değil, köydeki çiftçi, yayladaki çoban vatandaşımıza varıncaya kadar her âileyi (anne-babayı) ilgilendirdiğinden, vatandaş sayısınca eğitim anlayışı ve tarifi vardır, denilirse, yine de hakikat sınırları dışına çıkmış sayılmaz.

Ancak biz burada eski ve yeni yerleşmiş birkaç eğitim tarifini hatırlatmakla yetineceğiz. Şöyle ki :

- Eğitim, insana en iyi olgunluğu vermektir (Eflâtun).
- Eğitim, insanın tabiatında (yaratılışında) bulunan gizli bütün kaabilîyetlerin geliştirilmesidir (Kant).
- Eğitim, tabiatımızı kemâle yaklaştırmak için gerek kendimizin gerekse başkalarının bizim için yaptıkları herşeydir (Stuart Mill).
- Eğitim; ferdin, bedenî, zihnî ve ahlâkî kaabilîyetlerini âhenkli bir şekilde geliştirmektir (Danzel).
- Eğitim; bir insanın kendi hemcinslerini mükemmelleştirmek için yaptığı maksatlı tesirlerin tümüdür (Marion).
- Eğitim, çocukları yetiştirmek ve insan yapmak sanatıdır (J.J. Rousseau)
- Eğitim, sosyal olmayan nesli sosyalleştirmektir (E. Dürkleim).
- Eğitim, tam bir yaşayışa hazırlıktır (Spencer).
- Eğitim; insanın, lehindeki ve aleyhindeki şeyleri bilmesidir. (İmâm-ı A'zam)

9- **Öğrenim ve Öğretim** : Aslında öğrenim ve öğretim, eğitimin iki temel ögesidir. Bunlardan biri eksik olduğunda eğitim olayı gerçekleşmez. Öğrenim, eğitimin öğrenci yönünü; öğretim de öğretmen yönünü ifade eder. Dolayısıyla öğretmensiz veya öğrencisiz bir eğitim düşünmek mümkün değildir (*). Bu açıdan eğitimi "öğretmenle öğrenci arasındaki etkileşimdir." şeklinde de ta'rif edebiliriz.

Ancak bugün bu parçalar, bütünü yerine, yani öğrenim ve öğretim kelimeleri yerine göre veya duruma göre eğitim anlamlarında kullanılmaktadır. Bu durum şöyle bir şema ile de göstermek mümkündür. :

- Eğitim = öğrenim x öğretim (veya : eğitim : öğrenim + öğretim)
- Öğrenim = eğitim : öğrenim belgesi : eğitim belgesi, v.b.
- Öğretim = eğitim : ortaöğretim : ortaegitim, v.b.

Daha derine inildiğinde öğretimin, eğitimin bir metodu olduğu da görülecektir. Yani biz öğreterek eğitim (yönlendirme ve yetiştirme) yaparız. "İnsan kulağından, hayvan yularından yola gelir," atasözünde de bu anlam kastolunmaktadır. Zaten eğitimciyi; hukukçu ve idârecilerden ayıran temel vasıf da bu husus olmaktadır. Bu nedenle eğitimcinin son derece sabırlı, anlayışlı, hoşgörülü, merhametli (pedagojik sevgiye sahip), güzel ve net anlatımlı olması gerekmektedir. Hatta bu nitelikler dolayısıyla öğretmen ile eğitimci arasında bile ince bir farkın tesbiti mümkündür. Bu noktayı da : "Her eğitimci bir öğretmendir; ama her öğretmen aynı zamanda mutlaka bir eğitimci demek değildir," şeklinde bir genelleme ile de dile getirebiliriz.

Öğrenim ve öğretim kelimeleri çok zaman aynı cümlede beraber de kullanılırlar. Kezâ "Tâlim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı" ; "Eğitim ve öğretim yılınız hayırlı ve başarılı olsun" ve benzeri cümlelerde de görüldüğü gibi, eğitim ve öğretim kelimeleri bir cümle içinde kullanıldıklarında genellikle eğitim, sosyal yönlendirmeyi ve yetiştirmeyi; öğretim de bilgilendirmeyi (bilimsel yönlendirmeyi ve yetiştirmeyi) ifade eder.

10- Eğitilmişlik : Kezâ eğitim kelimesi bazan eğitimin sonuçları (davranışlar) anlamında kullanılmaktadır. Meselâ: Bu davranışın bir eğitim örneği teşkil etmemektedir; eğitim değil, eğitimsizlik örnekleri çoğalmaya başlamıştır: Aile eğitimi görmüş çocuklar her yerde belli olmaktadır; okul disiplinine de kolay uyum sağlamaktadırlar; veya "Bir anne-babanın evlâdına bırakacağı en kıymetli mîras güzel terbiyedir" sözlerindeki eğitim kelimelerinden, daha çok eğitilmişlik (iyi veya kötü davranışlar) kastolunmaktadır.

İnsan ve toplum için kullanılan "eğitim seviyesi düşük"; "eğitim seviyesi yüksek" gibi ifadelerde de eğitim kelimesi yine "eğitilmişlik" anlamı taşımaktadır.

B- TARİFİ

Eğitim; öğrenme ve öğretme olayına bağlı olduğu için, öğrenme ve öğretme olaylarının da bugün, kesin ve net bir târifi yapılamadığından, eğitimin de kesin ve net bir tarifi yoktur. Eğitimciler kadar eğitim tarifi vardır, denebilir. Hatta eğitimin yalnız bilim adamlarını değil, köydeki çiftçi, yayladaki çoban vatandaşımıza varıncaya kadar her âileyi (anne-babayı) ilgilendirdiğinden, vatandaş sayısınca eğitim anlayışı ve tarifi vardır, denilirse, yine de hakikat sınırları dışına çıkmış sayılmaz.

Ancak biz burada eski ve yeni yerleşmiş birkaç eğitim tarifini hatırlatmakla yetineceğiz. Şöyle ki :

- Eğitim, insana en iyi olgunluğu vermektir (Eflâtun).
- Eğitim, insanın tabiatında (yaratılışında) bulunan gizli bütün kaabilietlerin geliştirilmesidir (Kant).
- Eğitim, tabiatımızı kemâle yaklaştırmak için gerek kendimizin gerekse başkalarının bizim için yaptıkları herşeydir (Stuart Mill).
- Eğitim; ferdin, bedenî, zihnî ve ahlâkî kaabilietlerini âhenkli bir şekilde geliştirmektir (Danzel).
- Eğitim; bir insanın kendi hemcinslerini mükemmelleştirmek için yaptığı maksatlı tesirlerin tümüdür (Marion).
- Eğitim, çocukları yetiştirmek ve insan yapmak sanatıdır (J.J. Rousseau)
- Eğitim, sosyal olmayan nesli sosyalleştirmektir (E. Dürkleim).
- Eğitim, tam bir yaşayışa hazırlıktır (Spencer).
- Eğitim; insanın, lehindeki ve aleyhindeki şeyleri bilmesidir. (İmâm-ı A'zam)

• Eğitim; yetişkin bir neslin, yetişkin olmayan bir neslin bütün kabiliyetlerini geliştirmek için kullandığı yollar ve vasıtalarıdır.

• Eğitim; olgun bir neslin, toplumdaki bütün kültür ve bilgileri, teknikleri metotlu bir şekilde, yavaşca yeni nesle aşılama için yaptığı düzenli faaliyetlerdir.

• Eğitim; önceden belirlenmiş amaçlara göre insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan plânlı etkiler sistemidir.

• Eğitim; maddî ve ma'nevî kalkınmayı sağlayıcı plânlı ve metotlu çalışmaların tümüdür.

• Eğitim; eğitim faaliyetlerine âit her türlü teorilerin ve metotların tümüdür.

• Eğitim; ferdin, yaşadığı toplumda, pratik değeri olan kabiliyet, yöneliş ve diğer davranış formlarını edindiği süreçler toplamıdır.

• Eğitim; kişinin, toplumsal yeteneklerinin ve optimum kişisel gelişmesinin sağlanması için seçkin ve kontrollü bir çevreyi ve okul etkinliklerini içine alan sosyal bir süreçtir.

• Eğitim, etkileşim halindeki kuvvetlerin ürünüdür (Başaran, 1984, s. 14; Bilhan, 1986, s. 12; Kurtkan, 1987, s.13; Varış, 1988; Pazarlı, 1966, Pedagoji Ders Notları (basılmamış); v.b.).

• Eğitim; önceden belirlenmiş amaçlar istikametinde nesilleri yönlendirme ve yetiştirme çalışmasıdır veya bu yönlendirme ve yetiştirmenin bilimini, tekniğini, taktiğini v.b. öğreten bir bilimdir.

• Eğitim; öğretmen ve öğrenci arasındaki bir etkileşimdir.

Ve daha bunlara benzer pek çok eğitim tarifleri bulunmaktadır. Ancak iyi dikkat edilirse hepsinin de ortak yönü veya birleştiği nokta eğitimin bir yönlendirme ve yetiştirme faaliyeti ve bilimi olduğudur. Biz konumuz açısından bu kadarla yetinmeyi uygun bulmaktayız.

C- TASNİFİ

Eğitimi farklı açılardan tasnif etmek de mümkündür. Şöyleki :

1)- İşleyiş (sistem) itibâriyle : Yaygın ve yerleşmiş şekliyle

a)- Örgün Eğitim (kapalı) :

b)- Yaygın Eğitim (açık) :

ba)- Açık Öğretim,

bb)- Halk Eğitimi.

Veya :

a)- Örgün Eğitim :

aa)- Okul eğitimi,

ab)- Açık Öğretim,

b)- Halk Eğitimi

şeklinde tasnif etmemiz mümkündür.

Örgün eğitim denilince genellikle okullarda, sınıflarda yapılan kapalı eğitim anlaşılır. Yaygın eğitim denilince de genellikle okul dışında ve tüm halka açık olarak yapılan eğitim anlaşılır. Örgün eğitimde olanlar da, olmayanlar da bu eğitimden istifade edebilirler. Bu eğitimin mutlak devlet tarafından yürütülmesi de şart değildir. Tüm sosyal kurumlar da bu konuda devlete (Millî Eğitim Bakanlığına v.b.) yardımca olabilirler, nitekim olmaktadır da. Açık Öğretim Fakültesinin uyguladığı eğitim, Halk eğitim Merkezlerinin ve diğer özel veya tüzel kişilerin açtıkları her türlü kurslar birer yaygın eğitim örnekleridir. Kezâ belli gün ve haftalarda o günleri ve haftaları tanıtıcı olarak yapılan konuşmalar (konferanslar, açık oturumlar, paneller v.b.), camilerde cemaate yapılan vaazlar ve hutbeler de yine birer yaygın (halk eğitimi) örnekleridir.

Örgün Eğitimin ve Açıköğretim Fakültesinin ortak özellikleri ise plânlı, programlı, belli seviyede ve branşta uzman yetiştirmeyi hedefleyen ve belirli şartları taşıyanlara (sınavları kazananlara) uygulanan eğitim olmalarıdır.

Halk eğitimin temel özelliği ise ihtiyaç ânında ihtiyaç kadar yapılan bir eğitim olmasıdır. Yani normalde plânsız ve programsız bir eğitim şeklidir. Plân ve program önceden değil, ihtiyaç ortaya çıktığında ve ihtiyaç süresi kadar yapılır. Ve daha çok mahallîdir. Ülkenin her yerinde aynı konuya veya aynı anda ihtiyaç duyulmayabilir. Bununla beraber bugün halk eğitim çalışmaları da plânlı eğitim hâline dönüştürülmeğe başlanmıştır. İşlerin tek elden ve organize olarak yürütülmesi, hizmetlerin daha verimli ve dengeli bir şekilde yürütülmesi bakımından, uygun bir davranıştır. Ancak bu alanda yapılan plânlı veya programlar, okul eğitimindeki gibi bağlayıcı değil, yol gösterici ve bilgi verici mâhiyettedir. Dolayısıyla önceden hazırlanan program dışında bir ihtiyaç çıktığında bu faaliyet mevcut programa eklenir ve üst makam da bilgilendirilir.

Burada şu noktaya dikkat çekmeyi de yararlı görmekteyim :

Zamanla ve belli bir oranda belki bütün halk eğitim çalışmaları planlı eğitim hâline dönüştürülebilir ama bir eğitim şekli vardır ki bu

hiçbir zaman planlı eğitim şekline dönüşmemiştir ve dönüştürülemez de. Tipik halk eğitimi özelliğini korur. Bu da âile eğitimidir. : Anne-babanın, çocuklarını eğitmede, okuldaki ders saatleri gibi, belirlenmiş bir eğitim saatleri yoktur. Meselâ: bugünkü dersimiz yemek yeme âdâbı; bugünkü dersimiz yatıp kalkma usülleri; bugünkü dersimiz misafir ağırlama şekli; bugünkü dersimiz büyüklere ve küçüklere karşı davranış tarzlarımız v.b. şeklinde bir ders saati görülmez. Onlar bu hususlardaki öğütlerini gördükleri veya ihtiyaç duydukları anda, meselâ yerken, içerken, yatarırken, kalkarken, yürürken, konuşurken v.b. yaparlar.

2- Plân İtibâriyle

a)- Plânlı eğitim, (Okul eğitimi, Açık Öğretim, Halkevleri eğitimi v.b.),

b)- Plânsız eğitim , (âile eğitimi, v.b.)
olarak iki gruba ayrılabilir.

3- Cinsiyet İtibâriyle

a)- Tek cinsiyetli eğitim,

b)- Çift cinsiyetli (karma) eğitim,

olarak ayrılabilir. Ancak burada şu noktaya dikkat çekmede yarar görmekteyim: Sistemin karma olması, gerektiğinde tek cinsiyetli (kız veya erkek) okullarının açılmasına engel değildir. Nitekim uygulama da böyledir.

4- Yönetim İtibariyle

a)- Dîne (Dini Kurallara) dayalı eğitim, (Osmanlı eğitim sistemi, v.b.),

b)- Lâik (Din dışı kurallara dayalı) eğitim, (Cumhuriyet Dönemi Eğitim, v.b.), olarak tasnif edilebilir.

5- Konu Bakımından

Bu açıdan ele alındığında eğitimi yaygın şekliyle :

a)- Sosyal Bilimler Eğitimi,

b)- Fen Bilimleri Eğitimi,

olarak iki gruba ayırmak mümkün olmakla beraber:

a)- Konusu insan olan bilimler eğitimi,

b)- Konusu hayvan olan bilimler eğitimi,

c)- Konusu bitkiler olan bilimler eğitimi,

d)- Konusu madde olan bilimler eğitimi,

olarak da kısımlandırabiliriz.

Kezâ:

a)- Konusu canlılar (insan, hayvan, nebat) olan bilimler eğitimi,

b)- Konusu cansızlar olan bilimler eğitimi,

veya:

a)- Konusu din olan bilimler eğitimi,

b)- Konusu din olmayan bilimler eğitimi,

olarak da sınıflandırabiliriz.

Bu sınıflandırmaları daha da sürdürmek mümkündür. ancak konu çeşidi kadar eğitim vardır, demek en uygun olanıdır. Meselâ resim eğitimi, müzik eğitimi, beden eğitimi, din eğitimi, ahlâk eğitimi, tıp eğitimi, hukuk eğitimi, askerlik eğitimi, trafik eğitimi, bilgisayar eğitimi, v.b. gibi. Gelişen ilimlere paralel olarak eğitimlerin çeşitleneceği de tabiidir.

6- Uygulama Yönünden

Bu hususu kendi içinde şıklandırarak açıklamak daha uygun düşmektedir. Şöyle ki:

Uygulamanın:

a)-Amacı itibariyle

• Genel eğitim: (sosyal eğitim),

• Özel eğitim: (branş eğitim),

olarak iki kısma ayrılabilir.

Genel eğitim; Millî Eğitim Bakanlığının (devletin) genel amaçları doğrultusunda yapılan bir eğitimidir ki, bu da ülkedeki her tür okulun temel ortak görevidir. Yani vatanına ve milletine bağlı, toplumuna uyum sağlamış nesiller yetiştirmektir, denebilir.

Özel eğitim ise her eğitim kurumunun, kuruluş amacı istikaametinde yaptığı eğitimidir ki, buna, kısaca branş veya meslek eğitimi de denebilir. Mesela Eğitim Fakülteleri, öğretmen yetiştirmek için kurulmuşlardır ve dolayısıyla özel programları vardır. Mesela bu özel amacı gereği bu kurumlarda öğretmenlik bilgisi dersleri mecbûrî dersler arasında yer alır. v.b.

b)- Zamanı itibâriyle

• Tam gün eğitim (tek tadrîsât),

• Yarım gün eğitim (çift veya üçlü tadrîsât: sabah, öğle, akşam eğitimi, olarak, veya:

- Gündüz eğitimi: (tam gün, veya sabah, öğle eğitimi),
- Gece eğitimi

veya doğrudan doğruya:

- Sabah eğitimi,
- Öğle eğitimi,
- Gece eğitimi,

şeklinde de sıralayabiliriz.

c)- Araç itibâriyle

- Vâsıtalı eğitim,
- Vâsıtasız eğitim,

olarak tasnif edilebilir.

Eğer eğitimci ile eğitilen arasına mutlaka bir araç giriyor ve araçsız eğitim gerçekleştiremiyorsa bu eğitime vâsıtalı eğitim denir. Bu tür eğitim genellikle kullanılan aracın ismiyle anılır: Radyo ile eğitim, televizyonla eğitim, mektupla eğitim, bilgisayarla eğitim v.b. gibi. Eğer eğitilen ile eğiten arasına mutlaka bir aracın girmesi gerekmiyorsa, araç kullanılmadan da (öğretmen ile öğrencinin yüz yüze gelmesiyle) yapılabiliriyorsa bu tür eğitime de vasıtasız (doğrudan) eğitim denilir. Okullarımızda, sınıflarda yapılan eğitim genellikle bu tür eğitimidir.

ç)- Kitle itibariyle

Eğitimin uygulandığı kitle göz önüne alındığında da eğitimi çok genel hatlarıyla:

- Küçüklerin eğitimi, (okul çağındakilerin: ilk-orta-lise-üniversite eğitimi),

- Büyüklerin eğitimi, (okul çağı geçmiş olanların (halk) eğitimi)

veya:

- Normallerin eğitimi, (küçük-büyük: okul eğitimi, halk eğitimi),
- Özellerin eğitimi, (Özürülülerin ve süperlerin eğitimi)

olarak da düşünebiliriz.

d)- Dil itibariyle

- Yerli dil ile yapılan eğitim,
- Yabancı dil ile yapılan eğitim,

olmak üzere iki gruba ayırabiliriz.

e)- Statü itibariyle

• Resmî eğitim, (devlet eliyle ve devlet okullarında yapılan eğitim. İlköğretim kademesi zorunlu, diğer kademeleri serbesttir. Ve parasızdır.)

• Özel eğitim, (Devletin müsâdesiyle açılan, devletin kontrolünde ve yine devletin programları esas alınmak üzere özel veya tüzel kişiler tarafından okul veya kurs şeklinde yürütülen eğitimidir ve normalde paralı bir eğitimidir.)

f)- Program itibâriyle

Uygulanan programa bakarak da eğitimi:

- Teorik eğitim,
- Pratik eğitim
- Teorik+Pratik eğitim, (%50-%50),

veya:

- Normal eğitim (okul eğitimi, sürekli eğitim),
- Kurs eğitimi (okul dışı eğitim, halk eğitimi, süreksiz eğitim), olarak tasnif edebiliriz.

Okul eğitimi, birbirine dayalı belli bir seviyede uzman yetiştirmeyi hedefleyen sürekli bir programa sahiptir. Kurs eğitimi ise kısa süreli ve devamlılık arzetmeyen, daha çok tamamlayıcı, pekiştirici, uyum sağlatıcı; başka bir ifâde ile belli bir seviyede bilgi ve beceri kazandırıcı, aydınlatıcı her türlü eğitim şeklidir.

Teorik eğitim (veya teorik ders) ise genellikle hâfızaya hitap eden, hoca-kitap ve ezber ağırlıklı bir ders veya eğitimidir. Başka bir ifâde ile pasif metodun hâkim olduğu ve birden fazla öğrenciye aynı anda uygulanabilen eğitim şeklidir. Özellikle tarih, coğrafya, edebiyat, eğitim, felsefe, sosyoloji, psikoloji, hukuk, siyasal ve benzeri sosyal ilimlerdeki eğitimler bu gruba girerler (ezber ağırlıklı ve kitleye yapılabilen eğitimler veya derslerdir).

Pratik eğitime gelince: Bu da teorik eğitimin tam zıddı, ezber değil, UYGULAMA AĞIRLIKLIL bir eğitimidir. Başka bir ifâde ile aktif metodun hâkim olduğu (öğretmenin rehber, öğrencinin ise bizzat görerek ve yaparak öğrendiği) eğitim şeklidir. Dolayısıyla daha çok bireysel bir eğitimidir. veya ezber kısmı az, uygulama kısmı fazla olan bir eğitim şeklidir. Bu nedenle de araç ağırlıklı bir eğitim olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle resim, müzik, beden, askerlik, güzel sanatlar, fizik, kimya ve teknik v.b. eğitimler bu gruba girerler. (zaten pratik, teorinin (ezber bilgi ve kuralların) hayata (uygulamaya) dönüştürülmesi demektir).

Şurası du unutulmamalıdır ki, teoriklik, eğitimin temel niteliğidir. Eğitim pratik veya teknik de olsa önce teorik olarak başlar. Bu nedenle her pratik eğitimin (dersin) mutlaka bir teorik kısmı da vardır. Hoca önce

anlatır ve kuralları (bilgileri) öğretir; öğrenci de uygulamasını yapar. Hocanın ezbere anlattıkları, eğitimin (dersin) teorik kısmını; öğrencinin yaptıkları da pratik kısmını teşkil eder.

Elbette eğitim kelime anlamları ve tasnifi bunlardan ibarettir, denilemez. Ancak bu konuda bir fikir vermesi ve mesleki görüş açısı kazandırması veya kazanılmış görüş açısının daha da genişlemesine yardımcı olabileceği ümidi bakımından bu kadarla yetinmeyi uygun bulmaktayız.

KAYNAKLAR

Akyol, Avni; "Millî Eğitim Sistemini Yeniden Düzenleme ve İyileştirme," İstanbul, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1990, sayı:2 (s. 7-14)

Akçay, Cengiz; **Türkiyenin Eğitim Politikası**, İstanbul, İTO Yay. 1990-5, (s. 51-52), 1990.

Alıcıgüzel, İzzettin; **İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1979, (s. 14 vd.)

Antel, Sadrettin Celal; **Umûmî Didaktik**, İstanbul, İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No: 359, 1952

Ayhan, Hâlis; **Eğitime Giriş ve İslâmiyetin Eğitime Getirdiği Değerler**, İstanbul, Damla Yayınevi, 1986. (s. 14-16)

Başaran, İbrahim Ethem; **Eğitime Giriş**, Ankara, Gal Yayınevi (dağıtım), 1984. (s. 14-15).

Bayraktar Bayraklı, **İslamda Eğitim: Batı Eğitim Sistemleriyle Mukayeseli**, İstanbul

Bilhan, Saffet; **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yay. No: 352, 1986. (s. 12 vd.) 171-185)

Bilhan, Saffet; **Eğitim Felsefesi**, Ankara, Eğitim Bilimleri Fak. Yay. No: 164, 1991. (s. 45-46)

Bilgiseven, Amirân Kurtkan; **Eğitim Sosyolojisi**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1987, (s. 13-16)

J. Leif-G.Rustin; **Genel Pedagoji**, (çev. Nejat Yüsbaşıoğlu), Ankara, M.E.B. Yay. öğretmen Kitapları, No: 139, 1974, (s. 2 vd.)

G. Dwelshauvers; **Psikoloji**, (çev. Mustafa Şekip Tunç), İstanbul, İ.Ü. Ed. Fak. Yay. No: 524, 1952. (s. 55vd.)

Millî Eğitim Bakanlığı Brifingi, Ankara, M.E.B. Yay. Nisan, 1990.

Pazarlı, Osman; **Pedagoji Ders Notları** (basılmamış), İstanbul, 1966.

Tan, Hasan; **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, İstanbul, M.E.B. Yay. 1989, (s. 49-55)

Tezcan, Mahmut; **Eğitim Sosyolojisine Giriş**, Ankara, Eğitim Fak. Yay. 91, 1981, (s. 163-164)

Tezcan, Mahmut; **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara, Bilim Yayınları, 1988, (s. 221-222)

Varış Fatma; **Eğitim Bilimine Giriş**, Ankara, Eğitim Bilimleri Fak. Yay. 159, 1988, (s. 18-61)

Varış, Fatma; **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara, Eğitim Fak. Yay. 157, 1988, (s. 122-126)

Geray, Cevat; **Halk Eğitim**, Ankara, Eğitim Fak. Yay. 73, 1985.